

**POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZO-KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ STOŁECZNY IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO**

BIWAK

**BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ**

NR 39

MARZEC 2026

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ PTTK
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ

NR 39 MARZEC 2026

80 LAT POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

Włodzimierz Majdewicz

Z ŻYCIA KLUBU

Włodzimierz Majdewicz

KAMIENICA PRZY ULICY KOPERNIKA 30

Włodzimierz Majdewicz

ODZNAKA KRAJOZNAWCZA 100-LECIA WYDZIAŁU FARMACEUTYCZNEGO UNIwersYTETU MEDYCZNEGO W WARSZAWIE 1926-2026

WARSZAWSKIE ŚLADY POWSTANIA STYCZNIOWEGO 1863-1864

Jan Piwnik

Klub PTTK „Varsovia”

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Armia Krajowa w medalierstwie

Redakcja Krzysztof Zarański, Daniel Wolborski

Okładka Włodzimierz Majdewicz

80 LAT

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

15 lutego 1956 r. na mocy decyzji prezydenta Warszawy z 15 lutego 1946 r. – L.dz. 015-109/46, wydanej na podstawie art. 21 „Prawa o stowarzyszeniach” z 27 października roku 1932 (Dz.U RP nr 94 poz.808), wpisano do Rejestru Stowarzyszeń i Związków pod nr 53 Stowarzyszenie „Polskie Towarzystwo Krajoznawcze” (PTK).

24 marca 1946 r. w sali odczytowej Ligi Morskiej przy ul. Widok 10 odbyło się pierwsze po II wojnie światowej Walne Zgromadzenie Oddziału Warszawskiego PTK. Obradom przewodniczył Stanisław Osiecki. Po wysłuchaniu referatu na temat zadań Oddziału Warszawskiego PTK, wybrano Zarząd Oddziału. Prezesem został Władysław Gruszczyński, wiceprezesami: Józef Kołodziejczyk i Stanisław Gabryszewski. Sekretarzem została Danuta Kozakówna. Podjęto wówczas uchwałę o nadaniu Oddziałowi imienia Aleksandra Janowskiego.

12 października 1956 r. dla upamiętnienia Aleksandra Janowskiego, w drugą rocznicę jego śmierci, odbyła się wycieczka piesza zorganizowana przez Oddział Warszawski PTK na trasie Okęcie-Raszyn-Suchy Las-Pęcice, do grobu Aleksandra Janowskiego w Komorowie. Wycieczkę zainicjował i poprowadził Stanisław Gabryszewski. Pamięć o naszych korzeniach i twórcach Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego jest nam bliska, przez minione dziesięciolecia dawaliśmy temu wyraz w lokalnych i ogólnopolskich rocznicowych działaniach, a szczególnie w działalności naszego Oddziału Stołecznego PTTK z dumą noszącego na swoim sztandarze imię Aleksandra Janowskiego. Od lat w Oddziale Stołecznym PTTK organizujemy różnorodne działania przypominające postać Aleksandra Janowskiego. Bywały rocznicowe sesje, prelekcje, odczyty, cykle wycieczek krajoznawczych. Jednak bez wątplenia rekordem w skali kraju są organizowane co roku na początku czerwca **Rajdy Piesze po Mazowszu**

im. Aleksandra Janowskiego. Odbyło się ich dotąd 60. Co dziesięć lat towarzyszą Rajdom **Wycieczki Jubileuszowe** do Puszczy Kampinoskiej (1957,1967,1977, 1987, 1997, 2007) organizowane dla upamiętnienia **Pierwszej Zbiorowej Wycieczki PTK porowanej w 1907 r. przez Aleksandra Janowskiego i Kazimierza Kulwiecia.** Spotykają się wtedy na polanie w Starej Dąbrowie krajoznawcy z Warszawy i różnych stron Polski z władzami PTTK i przedstawicielami Dyrekcji Kampinoskiego Parku Narodowego. W dniu 3 czerwca 1989 r., na polanie w Starej Dąbrowie, uroczystie odsłonięto tablicę upamiętniającą 80. rocznicę Pierwszej Zbiorowej Wycieczki Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego 1907 r. W związku ze stanem wojennym i zakazem zgromadzeń, przez dwa lata tablica była przechowywana w siedzibie Oddziału Stołecznego PTTK. Za tym przemawiała wypadająca w 1989 r. 45. rocznica śmierci Aleksandra Janowskiego. Pomnik składał się z okazałego głazu i umieszczonej na nim tablicy. Ukształtowanie tła pomnika zaprojektował Jan Stankiewicz. Tablicę z kolei zaprojektował Włodzimierz Majdewicz. Transport głazu, wykonanie betonowej podstawy, przebiegały pod nadzorem Jerzego Tarwackiego i Eugenuisza Rybałko.

Odlana z brązu tablica „nie miała szczęścia”. Zimą 1989 r. została skradziona. W następnych latach zastąpiono ją tablicą wykonaną z granitu.

W 1983 r., w 30. rocznicę powołania Oddziału Stołecznego PTTK, wybito w Mennicy Państwowej pamiątkowy medal z podobizną patrona Aleksandra Janowskiego na awersie oraz historyczną odznaką Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, autorstwa Mikołaja Wisznickiego, na rewersie.

W roku 1987 r., z okazji 80. rocznicy wycieczki PTK z 1907 r., z inicjatywy Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego, wybito ponownie w Mennicy Państwowej medal pamiątkowy. Na awersie liście dębu, odznaka PTK oraz słowa „80. ROCZNICA PIERWSZEJ ZBIOROWEJ WYCIECZKI”. Rewers: stylizowane litery PTTK, cyfry 1907-1987, grupa wędrujących turystów i napis „WYCIECZKI SZLAKIEM ALEKSANDRA JANOWSKIEGO”¹.

¹ W nawiązaniu do cyklu – 10 mazowieckich wycieczek pieszych „Szlakiem Aleksandra Janowskiego” – organizowanego przez Komisję Pieszą Oddziału Stołecznego PTTK.

W 1995 r., uchwałą Zarządu Oddziału Stołecznego PTTK, wprowadzono HONOROWĄ ODZNAKĘ „ORGANIZATOR RAJDÓW PIESZYCH IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO”, jako formę symbolicznego wyróżnienia za wymierny wkład pracy w organizację rajdów poświęconych pamięci jednego z tworców PTK, którego imię nosi nasz Oddział PTTK.

W 2023 r. wydano medal pamiątkowy z okazji 70-lecia Oddziału Stołecznego PTTK.

Włodzimierz Majdewicz

Z ŻYCIA NASZEGO KLUBU

W środę 17 grudnia 2025 r. odbyło comiesięczne spotkanie Klubu Przewodników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej. Zbraliśmy się, jak zawsze w lokalu naszego macierzystego Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego przy ulicy Mikołaja Kopernika 30, w Śródmieściu Warszawy.

Spotkanie prowadził Prezes Klubu Zbigniew Jurek. W pierwszej części spotkania, zgodnie z naszą tradycją, w przedświątecznej, koleżeńskiej atmosferze, podzieliliśmy się opłatkiem i złożyliśmy sobie życzenia w związku ze Świętami Bożego Narodzenia oraz wszelkiej pomyślności w zbliżającym się Nowym Roku 2026.

Był również podniosły moment spotkania. Prezes Klubu uroczystie wręczył dwie odznaki „50 lat w PTTK”.

Odznaka „50 lat w PTTK” ustanowiona została przez Zarząd Główny PTTK, nadawana jest na wniosek macierzystej jednostki organizacyjnej (Koła lub Klubu PTTK) członkom PTTK – za 50 lat stażu członkowskiego.

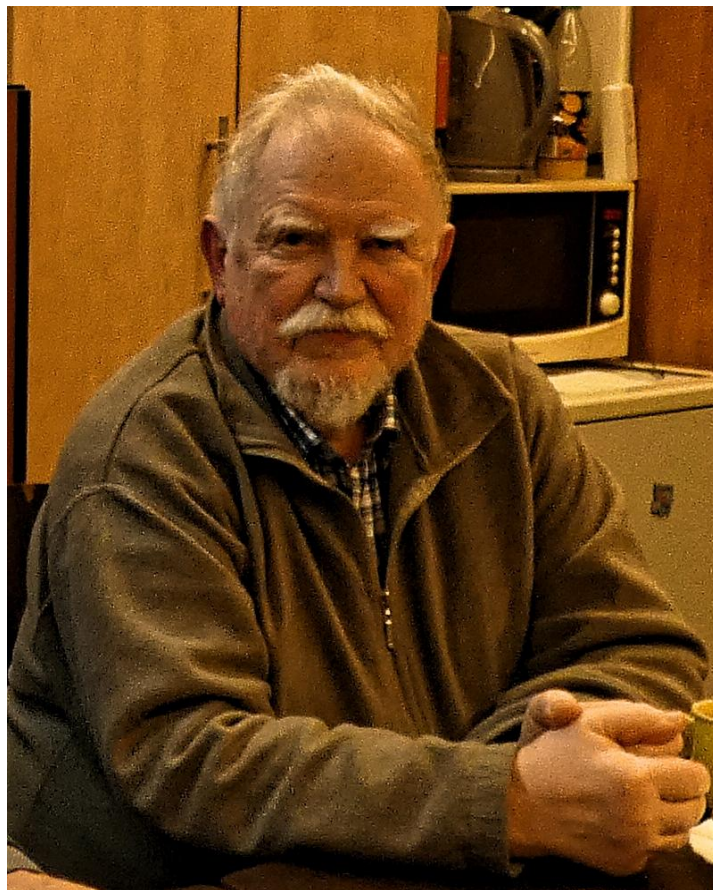
Wyróżnienia te otrzymali Elżbieta i Krzysztof Zarańscy – jedno z kilku małżeństw klubowych. Krzysztof jest redaktorem Biuletynu „Biwak”.

Wyróżnionym złożono serdeczne gratulacje.

W części roboczej rozmawiano na temat planowanych działań w nadchodzącym roku 2026. Rozważano kolejne propozycje lokalizacji terenowej i formy naszych tradycyjnych imprez pieszych.

Dyskutowano nad terminem i lokalizacją 32. Wiosennego Złazu Przodowników Turystyki Pieszej, przebiegiem tras i miejscem zakończenia 61. Rajdu Pieszego Po Mazowszu im. Aleksandra Janowskiego. Dokonano również wstępnych ustaleń organizacyjnych w związku z planowanym, jak co roku na listopad, 53. Jesiennym Spotkaniem Piechurów, którego tradycyjnie wiodącym tematem jest kolejna rocznica odzyskania przez Polskę Niepodległości w 1918 r. Włodzimierz Majdewicz mówił o swych działaniach związanych z podjęciem prac nad monografią 60. Rajdów Pieszych im. Aleksandra Janowskiego, najstarszej imprezy turystyki pieszej w Oddziale Stołecznym PTTK i jedynej w Towarzystwie dedykowanej Aleksandrowi Janowskiemu – twórcy PTTK.

Kolejnym godnym odnotowania wydarzeniem w 2025 r. było nadanie prestiżowej **GODNOŚCI CZŁONKA HONOROWEGO ODDZIAŁU STOŁECZNEGO PTTK IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO** Prezesowi naszego Klubu, Zbigniewowi Jurkowi.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Kolega Zbigniew Jurek od 1972 r. związany jest z Oddziałem Stołecznym PTTK im. Aleksandra Janowskiego. Działał początkowo w Kole Terenowym „Śródmieście”. Przez 15 lat był aktywnym członkiem Sekcji Młodzieżowej, następnie szefował Sekcji Pieszej. Jako Członek Zarządu Koła nadzorował wydawanie kalendarzyka imprez Koła, współpracując z prowadzącymi i koordynując ogłaszane w stołecznej prasie wycieczki Koła. Przez wiele lat osobiście prowadził wycieczki piesze zwane „kalendarzykowymi”. Brał udział w organizacji imprez Koła (Rajdy, ogniska) m. in. podczas „Jarmarków Turystycznych” organizowanych przez Zarząd Wojewódzki PTTK w ramach Warszawskich Dni Turystyki. Był redaktorem regulaminów wielu imprez pieszych. Posiada uprawnienia Organizatora Turystyki oraz Społecznego Opiekuna Zabytków, przez wiele lat był czynnym członkiem Straży Ochrony Przyrody. Oprócz turystyki pieszej uprawiał również turystykę górską. Posiada „Dużą Złotą GOT” oraz „Za Wytrwałość GOT”. Brał udział w marszach na orientację. W roku 1978 uzyskał uprawnienia Przodownika Turystyki Pieszej III stopnia na obszar Mazowsza. W następnych latach poszerzył uprawnienia do stopnia II. Przez kilka kadencji był członkiem Oddziałowej Komisji Turystyki Pieszej, następnie jej przewodniczącym. W 1984 r. należał do grona członków–założycieli Klubu Przodowników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej w Warszawie.

Od kilku kadencji pełni funkcję Prezesa Klubu, będąc jednocześnie członkiem Oddziałowej Komisji Turystyki Pieszej. Od kilku kadencji jest również członkiem Zarządu Oddziału Stołecznego PTTK w Warszawie im. Aleksandra Janowskiego. Jego wieloletnia działalność społeczna w PTTK zaowocowała szeregiem odznaczeń i wyróżnień. Warto przypomnieć najważniejsze z nich. W 1975 r. otrzymał „SYRENKĘ” – Odznakę Honorową Oddziału Stołecznego PTTK (nr 1023). W 2014 r. został uhonorowany przez Komisję Turystyki Pieszej Zarządu Głównego PTTK tytułem „Honorowego Przodownika Turystyki Pieszej” (nr 681/H). W 2015 r. otrzymał Złotą Honorową Odznakę PTTK, a w dniu 25 stycznia 2022 r. wręczono mu Odznakę „50 lat w PTTK”.

Uroczystego wręczenia legitymacji i odznaki **CZŁONKA HONOROWEGO ODDZIAŁU STOŁECZNEGO PTTK IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO** Zbigniewowi Jurkowi dokonał Arkadiusz Białas, Prezes Oddziału, w dniu 13 stycznia 2026 r.

Włodzimierz Majdewicz

KAMIENICA PRZY ULICY KOPERNIKA 30

Wychodząc z drugiej linii metra na stacji Nowy Świat-Uniwersytet, patrząc ze skrzyżowania ulicy Świętokrzyskiej i Nowego Świata w kierunku Powiśla, widzimy w niewielkiej perspektywie wysokie, stare kamienice stojące wzdłuż ulicy Mikołaja Kopernika. Pójdźmy w tym kierunku, naszym celem jest środkowa kamienica, nieco wyższa od pozostałych.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Stoimy przed okazałą zabytkową kamienicą pod nr 30, znaną pod nazwą Gmachu Centrali Towarzystw Rolniczych. Obiekt wzniesiony został w latach 1911-12 na posesji kupionej od rodziny Czetwertyńskich, według projektu znanego architekta Czesława Przybylskiego, przy współpracy Alfonsa Graviera², w stylu określanym jako wczesno modernistyczny z wykorzystaniem elementów neobarokowych. Fronton budynku od strony ulicy wyłożony jest szarym piaskowcem z bogatą dekoracją rzeźbiarską, której autorami byli Zygmunt Otto oraz Józef Gardecki. Przyciąga uwagę umieszczona nad wejściem rzeźba Siewcy.

Gmach został częściowo zniszczony podczas II wojny światowej, istotną rolę odegrało w tym wypadku zastosowanie murowanych, ogniotrwałych stropów. Zniszczona została jedynie ostatnia kondygnacja i dach. Przy powojennej odbudowie zrezygnowano jednak z odtworzenia lukarn na poddaszu oraz grupy rzeźbiarskiej wieńczącej dawniej szczyt gmachu. Reszta elewacji została odrestaurowana w zasadniczo niezmienionej formie. Ocalały cenne detale rzeźbiarskie wykonane przez artystów rzeźbiarzy Zygmunta Otto i Józefa Gardeckiego³.

Kamienica składała się z części frontowej, stojącej wzdłuż ulicy oraz z podłużnej oficyny w głębi posesji przylegającej centralnie do budynku głównego. Nad wejściem góruje wspomniany wyżej monumentalny posąg Siewcy, wykonany z piaskowca. Postać ukazana jest dynamicznie, w geście zamachu, przedstawiającym moment rzucania ziarna na zasiew. Na trzeciej kondygnacji usytuowano trzy balkony. Wyróżnia się balkon środkowy wykonany z piaskowca, z balustradą ozdobioną dwiema rzeźbami, przedstawiającymi putta, dźwigające kiście winogron oraz liście palmowe. Balkon środkowy wspierają dwie piękne dekoracyjne kroksztyny. Boczne balkony ozdobione zostały metalowymi balustradami neobarokowymi, z motywem przeplatających się, stylizowanych elementów roślinnych. Po odbudowie w latach 1947-1948, budynek został przekazany Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Obecnie gmach jest siedzibą wielu firm i organizacji m. in. Oddziału Stołecznego PTTK. W trakcie powojennej renowacji usunięto pierwotny wystrój wewnątrz. Obecne dekoracje wnętrza budynku nie nawiązują do poprzednich. Ciekawa jest klatka schodowa. Na szczególną uwagę zasługuje abstrakcyjna mozaika zdobiąca ścianę w holu. Umieszczono tam pamiątkową tablicę poświęconą Tadeuszowi Janczykowi⁴, twórcy spółdzielczości rolniczej „Samopomoc Chłopska”. Mozaika

² **Czesław Przybylski** (1880-1936) – architekt, reprezentant eklektyzmu i modernizmu. Jego dzieła w Warszawie to Teatr Polski, Państwowa Szkoła Higieny przy ul. Chocimskiej, gmach Sejmu, dwa gmachy Politechniki Warszawskiej (Wydział Elektroniki oraz Wydział Technologii Chemicznej), Dom „Bez Kantów” i Dworzec Główny. **Alfons Emil Gravier** (1871-1953) – wykładał na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Po II wojnie światowej wykładał budownictwo na Politechnice Łódzkiej.

³ **Zygmunt Otto** (1874-1944) – wykonał dekorację rzeźbiarską gmachu Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie, dekoracje rzeźbiarskie Hali Koszyki, gmachu Centralnego Towarzystwa Rolniczego, kamienicy „Pod Gigantami”, gmachu Stowarzyszenia Techników oraz Domu „Pod Orłami”.

Józef Gardecki (1880-1952) – studiował w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. W latach 1907-1909 w Paryżu, studiował rzeźbiarstwo u Rodina. W latach 1910-1926 prowadził w Warszawie pracownię rzeźbiarsko-sztukatorską.

⁴ **Tadeusz Janczyk** (1904-1990) – ekonomista, publicysta, działacz społeczny, polityczny, poseł na Sejm PRL I, III, IV i V kadencji. Od 1929 r. związany ze spółdzielczością „Społem”. W czasie II wojny światowej działał w ruchu oporu. Po wojnie należał do organizatorów wiejskiej spółdzielczości. Był prezesem Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”.

naprzeciwko głównego wejścia wykonana z marmurowych odpadów. Ta kompozycja współgra z misternie kutą balustradą ciągnącą się od parteru do piątego pietra. Na drugim piętrze znajduje się niewielka ceramiczna mozaika realistycznie przedstawiająca postać oracza. Wykonał ją w 1950 r. Stanisław Jagmin⁵.

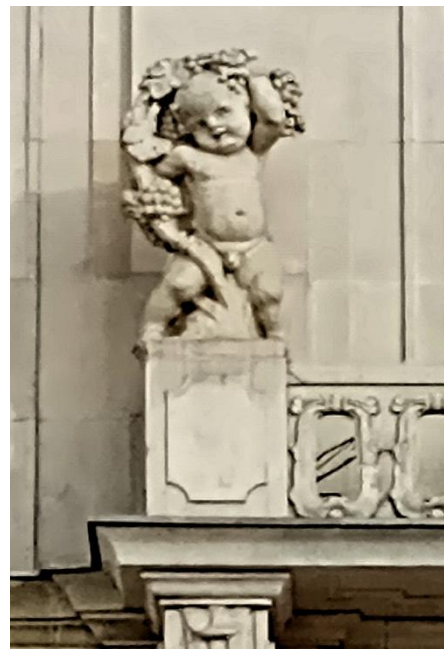
Warto poświęcić uwagę głównym, metalowym drzwiom wejściowym do obiektu. Podobnie jak brama boczna, ta solidna, metalowa konstrukcja została wykonana w Fabryce Wyrobów Żelaznych, Konstrukcji i Ornamentów „H. Ziezeziński”, założonej w 1860 r. Początkowo firma mieściła się w Śródmieściu przy ul. Złotej. Rozwijający się zakład został przeniesiony pod koniec XIX w. do większego budynku przy ul. Marszałkowskiej 11-13. Największą wizytówką firmy jest artystyczne ogrodzenie wokół Pomnika Mickiewicza odsłoniętego w 1898 r. przy Krakowskim Przedmieściu. W dolnej części drzwi zachowała się dyskretnie umieszczona firmowa tabliczka. Ta sama firma wykonała zachowaną balustradę klatki schodowej.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

⁵ **Stanisław Jagmin** (1875-1961) – studiował rzeźbę i ceramikę w pracowni Konstantego Laszczki. W latach 1904-1905 przebywał w Paryżu w Académie Julian i praktykował w Sèvres u braci Mougin oraz w wytwórniach ceramicznych w Miśni i Wiedniu.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

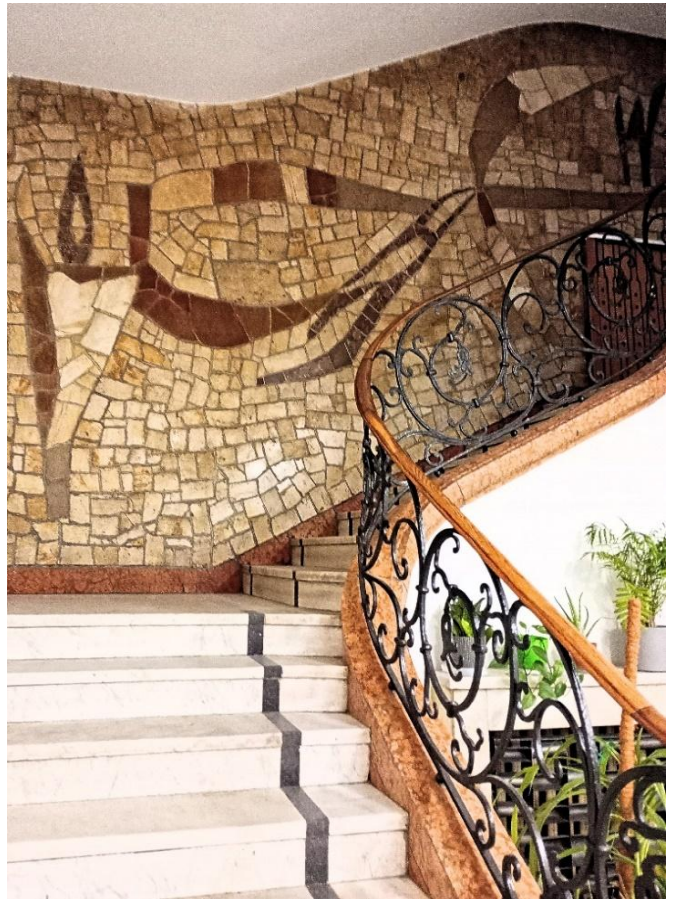
Fot. Włodzimierz Majdewicz

Ceramiczna mozaika Stanisława Jagmina „Oracz”
Fot. Włodzimierz Majdewicz

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Fot. Włodzimierz Majdewicz

W czasie Powstania Warszawskiego kamienica przy ul. Kopernika 30 znajdowała się w rejonie zaciętych walk. Teren został opanowany przez Powstańców już w pierwszych dniach sierpnia 1944 r. Budynek odegrał znaczącą rolę jako punkt oporu. Nieopodal, przy ul. Kopernika 43, na bazie Szpitala Dziecięcego funkcjonował powstańczy szpital Batalionu „Gustaw”. Już przed Powstaniem zaczęto w nim gromadzić środki opatrunkowe, lekarstwa, narzędzia chirurgiczne. Po godzinie „W” rozwinięto tam szpital batalionowy. W szpitalu cały czas przeprowadzano dużo operacji. Zabiegi operacyjne dotyczyły ciężkich przypadków. Operowano rany postrzałowe brzucha, płuc, wykonywano trepanacje czaszki, amputacje. Zaczęło brakować środków medycznych. Mimo złych warunków śmiertelność była stosunkowo niska. Komendantem szpitala był lekarz – ppor. Zbigniew Tabeński⁶. W 1994 r., w Warszawie na ścianie budynku przy ul. Kopernika 43, odsłonięto tablicę pamiątkową upamiętniającą mieszczący się w tym miejscu podczas Powstania Warszawskiego szpital polowy i jego komendanta Zbigniewa Tabeńskiego.

Już na początku sierpnia 1944 r. wznoszono barykady na ulicy Kopernika, w tym jedną z najśłynniejszych na rogu z ulicą Ordynacką. Ten rejon miasta był intensywnie broniony przez oddziały powstańcze przed atakami niemieckimi idącymi od strony Wisły i Nowego Światu. Ulica Kopernika i sąsiednia Tamka znajdowały się pod silnym ostrzałem artyleryjskim i lotniczym. Ulica Kopernika stanowiła ważny punkt łącznikowy między Powiślem a Śródmieściem i ważne zaplecze dla walk toczonych o pobliską Komendę Policji przy Krakowskim Przedmieściu oraz Uniwersytet Warszawski. Solidnie zbudowana kamienica przy ul. Kopernika 30 dawała dobre schronienie i przetrwała wojnę w stosunkowo dobrym stanie, co pozwoliło na jej późniejszą renowację, choć wiele sąsiednich budynków legło w gruzach.

W zbiorach archiwalnych Muzeum Powstania Warszawskiego zachowały się fotografie Eugeniusza Hanemana⁷ dokumentujące barykadę na ulicy Kopernika oraz pogrzeb Powstańca, na terenie posesji przy ul. Kopernika 30.

Najśłynniejszym zdjęciem z Powstania Warszawskiego jest fotografia przedstawiająca ostrzał Prudentialu⁸, najnowocześniejszego wieżowca ówczesnej Warszawy (16 kondygnacji), wykonana przez Sylwestra Brauna ps. „Kris” w dniu 28 sierpnia 1944 r. Zdjęcie to ukazuje moment uderzenia pocisku moździerzowego w najwyższy wieżowiec przedwojennej Warszawy i stało się symbolem tragicznej walki stolicy. Niemcy ostrzelali miasto z samobieżnego moździerza oblężniczego „Karl” Mörser Gerät 040 „Ziu”, kalibru sześciuset milimetrów. Działo z 638. baterii artylerii przybyło do Warszawy 15 sierpnia. Amunicję do niego dowieziono jednak dopiero 18 sierpnia. Pociski były ogromne. Ładowano je za pomocą dźwigu. Zdjęcie wykonano z dachu

⁶ **Ppor. Zbigniew Tabeński ps. „Łada” i „Zbyszek”** (1913-1992) – absolwent w 1938 r. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie. Pracował na Oddziale Chirurgii Dziecięcej Szpitala przy ul. Kopernika w Warszawie. Po upadku Powstania Warszawskiego brał udział w ewakuacji rannych do Milanówka i następnie do Grodziska Mazowieckiego. W 1949 r. na Uniwersytecie Wrocławskim uzyskał stopień naukowy doktora medycyny. W 1963 r., w Śląskiej Akademii Medycznej, uzyskał stopień doktora. Z kolei w 1982 r. otrzymał tytuł naukowy profesora. Był autorem ponad 80 publikacji z zakresu chirurgii dziecięcej i ogólnej.

⁷ **Eugeniusz Walerian Haneman** (1917-2014) – znany z fotografii dokumentujących wydarzenia z Powstania Warszawskiego jako fotoreporter Delegatury Rządu na Kraj, dokumentował Powstanie w Śródmieściu i na Powiślu. 237 jego fotografii z Powstania można znaleźć w zbiorach Muzeum Powstania Warszawskiego.

⁸ **Prudential** – warszawski wieżowiec, wybudowany w latach 1931-1933 przy Pl. Napoleona 9 (obecnie Pl. Powstańców Warszawy). Budynek zaprojektował Marcin Weinfeld, stalową konstrukcję spawaną, ustawioną na żelbetowych fundamentach biurowca, zaprojektowali Stefan Bryła i Wenczesław Poniz.

kamienicy przy ul. Kopernika 28, gdzie mieszkał od kilku lat Sylwester Braun⁹ i tak wspominał tamten moment:

Usadawiłem się na dachu kamienicy przy ulicy Kopernika 28. Pogoda była piękna, czyste poranne słońce, panorama okaleczonej Warszawy jak na dłoni. [...] Skontrolowałem jeszcze raz Leicę – f/8, 1/200 sek., dystans: nieskończoność. [...] Godzina minęła na oczekiwaniu, gdy oko uchwyciło żółtą smugę pocisku na tle błękitnego nieba. W celowniku aparatu zobaczyłem trafienie Prudentialu i rozkwitanie eksplozji. W ciągu około trzech sekund zrobiłem sześć zdjęć. [...] 6 zdjęć, ukazujących kolejno: moment trafienia, eksplozję, powiększający się pióropusz dymu i kurzu i wreszcie szkielet żelbetonowej (sic!) konstrukcji. Prudentialu nie udało się całkowicie zniszczyć.

W zbiorach Muzeum Powstania Warszawskiego znajduje się fotografia wykonana w dniu 14 sierpnia 1944 r., przedstawiająca ozdobiony biało-czerwoną flagą zdobyczny niemiecki półgąsienicowy transporter opancerzony, nazwany przez powstańców „Szary Wilk”, defilujący ulicą Kopernika. W tle widoczne są kamienice pod numerami 24 i 26. Autorem fotografii jest również Sylwester Braun „Kris”.

Zwiedzających kamienicę zapraszamy windą na piąte piętro. Znajduje się tam gablota informacyjna Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego. Z tego miejsca już blisko do siedziby biura Oddziału i sali, gdzie odbywają się zebrania Zarządu Oddziału oraz cykliczne spotkania Komisji, Klubów, Koła Terenowego PTTK „Śródmieście”.

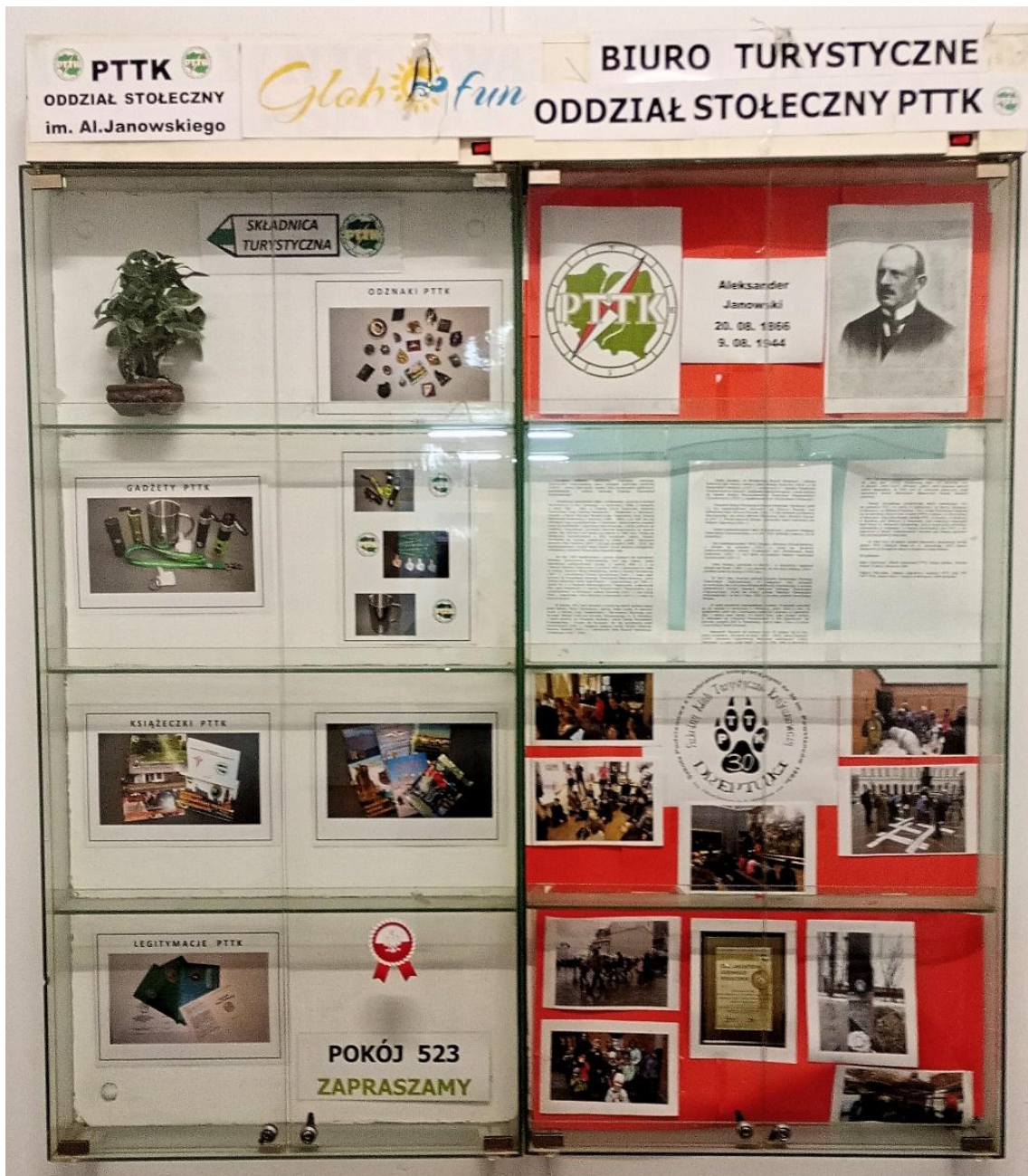
Działa tam również Referat Weryfikacji Odznaki Turystyki Pieszej i różnego rodzaju Odznak Krajoznawczych PTTK. Odbywają się tam także gościnnie spotkania zaprzyjaźnionego z Oddziałem Stołecznym PTTK od 1994 r. Stowarzyszenia „Rodzina 19. Pułku Ułanów Wołyńskich”. Można tam dojechać windą. Ze względu na walory estetyczne polecamy zejście piesze klatką schodową, można wtedy dokładnie obejrzeć piękną metalową balustradę i wspomnianą mozaikę – dzieło Stanisława Jagmina.

Kamienica przy ul. Mikołaja Kopernika jest oficjalnie uznanym obiektem zabytkowym.

Decyzją Stołecznego Konserwatora Zabytków w Warszawie
z dnia 1.07.1965 r. (pod nr A-685)
kamienicę wpisano do rejestru zabytków.

Pierwotny wygląd kamienicy przedstawia fotografia z 1936 r., zamieszczona w miesięczniku „Architektura i Budownictwo”, rocznik 1936, nr 8-9-10, s. 268. Fotografie tę przedstawiono także na stronie internetowej Fundacji „Warszawa 1939.pl”.

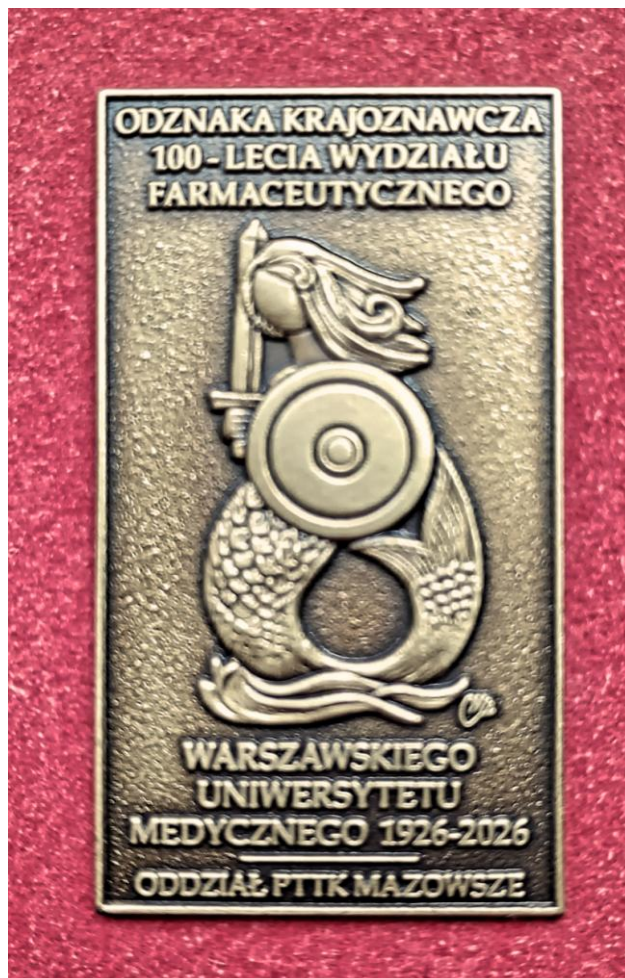
⁹ **Sylwester Braun ps. „Kris”** (1909-1996) – geodeta i fotograf, fotoreporter działający dla Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej. Znany ze zdjęć dokumentujących Powstanie Warszawskie, przede wszystkim na terenie Śródmieścia, Woli, Powiśla i Czerniakowa.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

**ODZNAKA KRAJOZNAWCZA
100-LECIA
WYDZIAŁU FARMACEUTYCZNEGO
WARSZAWSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO
1926-2026**

Wydział Farmaceutyczny w Warszawie był pierwszym w Polsce i aż do 1945 r. jedynym samodzielnym ośrodkiem akademickim kształcącym farmaceutów – specjalistów w dziedzinie leków. W okresie międzywojennym niemal co trzeci student farmacji w Polsce studiował właśnie na tym Wydziale. W 2002 r. do grona studentów dołączyli również przyszli diagnosty laboratoryjni. W Warszawie znajduje się wiele miejsc związanych z historią i działalnością Wydziału – zapraszamy do ich odkrywania!

I. Postanowienia ogólne

1. Oddział PTTK „Mazowsze” w Warszawie, we współpracy z Wydziałem Farmaceutycznym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (WUM), ustanawia odznakę jubileuszową z okazji 100-lecia Wydziału Farmaceutycznego WUM.
2. Celem odznaki jest szerzenie wśród społeczeństwa wiedzy związanej z historią Wydziału Farmaceutycznego WUM, w tym z nauczaniem farmacji w Warszawie przez ostatnie 100 lat, a także przybliżenie roli farmaceuty oraz diagnosty laboratoryjnego w dawnym i współczesnym świecie. Celem dodatkowym jest popularyzacja imprez turystyczno-krajoznawczych oraz pogłębianie wiedzy o Warszawie.

-
3. Odznakę można zdobywać równoległe z innymi odznakami turystycznymi i krajoznawczymi PTTK.
 4. Odznaka jest jednostopniowa.
 5. Odznakę można zdobywać w okresie od 29.01.2026 do 29.01.2027 r.

II. Warunki zdobywania odznaki

1. Odznakę może zdobyć każdy, bez ograniczeń wiekowych.
2. Odznakę można zdobywać podczas wycieczek (pieszych, rowerowych, z wykorzystaniem środków komunikacji prywatnych i publicznych itp.) indywidualnych i zbiorowych po miejscach związanych z Wydziałem Farmaceutycznym WUM.
3. Warunkiem zdobycia odznaki jest odwiedzenie co najmniej 15 z 21 miejsc związanych z historią Wydziału Farmaceutycznego WUM:
 - ul. Jezuicka 4,
 - ul. Oczki 3,
 - ul. Grochowska 272,
 - ul. Krakowskie Przedmieście 26/28,
 - ul. Długa 16,
 - ul. Długa 20,
 - ul. Przemysłowa 25,
 - ul. Opaczewska 2a,
 - ul. Żelazna 33,
 - Jazdów 1A,
 - ul. Chocimska 24,
 - ul. Hoża 88,
 - ul. Grzybowska 88,
 - ul. Nowogrodzka 82,
 - ul. Marszałkowska 23,
 - ul. Marszałkowska 54,
 - ul. Marszałkowska 74,
 - ul. Złota 7
 - oraz jako punkty obowiązkowe:
 - Banacha 1 (patio im. Józefa Celińskiego)
 - Muzeum Historii Medycyny WUM (ul. Żwirki i Wigury 63),
 - Grób Władysława Mazurkiewicza (Cmentarz „Stare Powązki”).

III. Weryfikacja i przyznanie odznaki

1. Weryfikuje i przyznaje odznaki Zespół Weryfikacyjny Odznak Krajoznawczych Komisji Krajoznawczej Oddziału PTTK „Mazowsze” w Warszawie, na podstawie Kroniki Wycieczek sporządzonej przez zdobywającego.
2. W miarę możliwości wpisy zwiedzonych/odwiedzonych obiektów wymienionych w punkcie II.3 powinny zostać potwierdzone pieczętą lub podpisem Przewodnika PTTK, Instruktora Krajoznawstwa PTTK, Przewodnika Turystyki Pieszej PTTK, harcerskiej kadry funkcyjnej lub opiekuna grupy szkolnej. Jako poświadczenie dopuszcza się zdjęcie autora Kroniki Wycieczek na tle charakterystycznego elementu zwiedzanego obiektu.

3. Kroniki Wycieczek mogą być prowadzone w książeczkach Odznaki Turystyki Pieszej PTTK lub w dowolnym notatniku, indywidualnie lub zbiorowo, np. przez zorganizowane wycieczki szkolne (należy dołączyć listę uczestników wycieczki).
4. Kronika Wycieczek może być prowadzona również w formie elektronicznej. W takim przypadku do kroniki należy załączyć listę zwiedzonych miejsc/obiektów, na której będzie wstawiona pieczęć weryfikacji.
5. Autorzy najlepszych Kronik (przesłanych do 1.05.2026 r.) zostaną nagrodzeni drobnymi upominkami, a ich Kroniki będą umieszczone na wystawie na Wydziale Farmaceutycznym WUM, związanej z obchodami 100-lecia Wydziału.
6. Indywidualne Kroniki Wycieczek i książeczki OTP są własnością zdobywających i podlegają zwrotowi.
7. Kroniki lub książeczki OTP można składać osobiście albo wysyłać na adres e-mail: mazowsze@mazowsze.pttk.pl lub przesyłką pocztową na adres: PTTK Oddział „Mazowsze”, ul. Senatorska 11, 00-075 Warszawa.
8. Odznakę można otrzymać w Oddziale PTTK „Mazowsze” lub pocztą – koszt odznaki i przesyłki pokrywa kupujący.

IV. Postanowienia końcowe

1. Interpretacja niniejszego Regulaminu należy wyłącznie do Zespołu Weryfikacyjnego Odznak Krajoznawczych Oddziału PTTK „Mazowsze” w Warszawie.
2. Projekt odznaki opracował Włodzimierz Majdewicz. Projekt Regulaminu opracowali: Piotr Wroczyński i Mieczysław Żochowski.
3. Regulamin został zatwierdzony przez Zarząd Oddziału PTTK „Mazowsze”.
4. Regulamin odznaki wchodzi w życie z dniem 29.01.2026 r.

Rys historyczny

W dobie Oświecenia, w okresie reform Komisji Edukacji Narodowej, powstały pierwsze katedry farmacji na Uniwersytecie Jagiellońskim i w Wilnie. Wprowadzenie farmacji jako dyscypliny akademickiej stanowiło przełom w dziejach polskiego szkolnictwa farmaceutycznego. Dotychczasową rolę apteki, jako miejsca kształcenia praktycznego, zaczęły wypierać dynamicznie rozwijające się nauki przyrodnicze – zwłaszcza chemia i botanika.

Trzecim ośrodkiem nauk farmaceutycznych stała się Warszawa. W okresie Księstwa Warszawskiego Komisja Rządząca, zaniepokojona niedoborem lekarzy, podjęła decyzję o utworzeniu Szkoły Lekarskiej. Jej organizację powierzono komisji złożonej z warszawskich lekarzy (Czerkaski, Wolff, Hoffman, Weiss) oraz aptekarzy (Celiński, Cassius, Dziarkowski). W 1809 r. zgłoszono do Rady Stanu memoriał wskazujący na konieczność kształcenia lekarzy i aptekarzy, a pod koniec tego roku, z inicjatywy Stanisława Staszica, powołano Wydział Akademicko-Lekarski. W 1810 r. wprowadzono na nim dwuletni kurs nauk farmaceutycznych obejmujący farmację, chemię, botanikę, zoologię i mineralogię. Pierwszym dziekanem został dr Hiacynt Dziarkowski, a protektorem – Stanisław Staszic. W latach 1809-1817 Wydział wykształcił 59 farmaceutów.

W 1817 r. Wydział Akademicko-Lekarski włączono do nowo utworzonego Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Pomimo reorganizacji nie przewidziano

istotnych zmian w kształceniu farmaceutów. Farmacja pozostała związana przede wszystkim z osobą prof. Józefa Celińskiego, wykładającego farmację, farmakologię i chemię policyjną. Brak wyodrębnienia studiów farmaceutycznych nie sprzyjał rozwojowi nauk farmaceutycznych, jednak dzięki wysokim kompetencjom profesorów (Celiński, Kitajewski, Szubert), absolwenci byli dobrze przygotowani teoretycznie i praktycznie.

Po zamknięciu Uniwersytetu Warszawskiego w 1831 r. powołano Komisję Egzaminacyjną przy Ogólnej Radzie Lekarskiej, lecz wobec nowych regulacji (1840 r.) wymagających dyplomu magistra lub prowizora farmacji, konieczne stało się utworzenie odrębnej szkoły. Tak powstała Szkoła Farmaceutyczna (1840-1857), której dwuletni program obejmował mineralogię, botanikę, zoologię, fizykę, chemię, farmakognozę, farmację, farmakologię oraz naukę o dawkowaniu leków. Ukończyło ją 253 farmaceutów, wśród nich późniejsi wybitni przedstawiciele zawodu, m.in. Henryk Koskowski czy Henryk Klawe. W 1857 r. powołano Cesarsko-Królewską Akademię Medyko-Chirurgiczną w Warszawie, a Szkołę Farmaceutyczną przekształcono w jej Wydział Farmaceutyczny, faktycznie kontynuujący dotychczasowy Kurs Chemiczno-Farmaceutyczny. Nowością było przeniesienie uprawnień nadawania stopni prowizora i magistra z Rady Lekarskiej na Akademię, co zlikwidowało podwójny system egzaminów.

Przed powstaniem styczniowym, w 1862 r., Akademię przekształcono w Wydział Lekarski nowo powstałej Szkoły Głównej Warszawskiej. Nauczanie farmacji utrzymano w formie dwuletniego Kursu Chemiczno-Farmaceutycznego. Zmiany programowe ograniczały się głównie do wyodrębnienia chemii organicznej oraz chemii mineralnej i analitycznej. W ciągu siedmiu lat działalności Kurs wydał 71 dyplomów prowizora i 2 dyplomy magistra farmacji. W 1869 r. Szkołę Główną zlikwidowano, tworząc Cesarski Uniwersytet Warszawski, który objęła ścisła rusyfikacja. Oddział Farmaceutyczny pozbawiono praw akademickich; studenci byli „wolnymi słuchaczami”, a program obejmował zaledwie cztery godziny zajęć praktycznych tygodniowo – rażąco mniej niż w ówczesnych ośrodkach zachodnioeuropejskich. Kryzys szkolnictwa farmaceutycznego w zaborze rosyjskim przerwał dopiero głośny memoriał Marcelego Nenckiego „Potrzeby reformy wykształcenia farmaceutów”, podkreślający konieczność kształcenia farmaceutów jako analityków i specjalistów w zakresie zdrowia publicznego. Jego postulaty poparli m.in. Dmitrij Mendelejew, Henryk Hubert i Bronisław Koskowski. Realizacja tych idei stała się możliwa dopiero po wycofaniu Rosjan z Warszawy w roku 1915.

15 listopada 1915 r., za zgodą władz okupacyjnych, wznowiono działalność Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego powołano Kursy Farmaceutyczne, przekształcone w 1918 r. w Studium Farmaceutyczne Wydziału Lekarskiego UW. Trzyletni program studiów obejmował część ogólną (fizyka, chemia, zoologia, botanika, farmakognozja) oraz specjalną (chemia farmaceutyczna, toksykologia, higiena i bakteriologia, receptura, technologia leków, ustawodawstwo aptekarskie, historia farmacji).

Po 1921 r. funkcjonowanie studiów farmaceutycznych podporządkowano oddzielnemu Oddziałowi Farmaceutycznemu przy Wydziale Lekarskim. Najważniejszą barierą w utworzeniu samodzielnego Wydziału Farmaceutycznego był brak odpowiedniej infrastruktury. Z inicjatywy prof. Bronisława Koskowskiego, przy wsparciu

prof. Władysława Mazurkiewicza oraz warszawskich środowisk farmaceutycznych, powołano Komitet Budowy Gmachu dla Wydziału Farmaceutycznego. Dzięki olbrzymiemu zaangażowaniu i ofiarności środowiska zawodowego 29 stycznia roku 1926 Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) wydał rozporządzenie powołujące pierwszy w Polsce samodzielny Wydział Farmaceutyczny – na Uniwersytecie Warszawskim. Uroczyste otwarcie odbyło się 6 czerwca 1926 r., a pierwszym dziekanem został prof. Władysław Mazurkiewicz.

Nowy rozdział w historii Wydziału rozpoczęło zarządzenie z 28 kwietnia 1930 r., które na wszystkich uniwersytetach państwowych wprowadzało czteroletnie studia magisterskie z farmacji.

Po wybuchu II wojny światowej kontynuowano kształcenie w ramach tajnego nauczania. Od 1941 r., z inicjatywy prof. Bronisława Koskowskiego, funkcjonował konspiracyjny Wydział Farmaceutyczny UW, później włączony do Uniwersytetu Ziemi Zachodnich. Był to jedyny działający w okupowanej Polsce ośrodek akademickiego kształcenia farmaceutów. Pomimo konspiracji poziom nauczania pozostawał wysoki dzięki ogromnemu zaangażowaniu wykładowców i studentów.

Po 1945 r. przystąpiono do odbudowy szkolnictwa farmaceutycznego. W nowo powstających lub reorganizowanych uczelniach tworzone samodzielne wydziały farmaceutyczne: w Łodzi, Lublinie, Gdańsku (1947 r.), a także w Krakowie i Poznaniu. Oznaczało to ogromny postęp – przed wojną w Polsce istniał tylko jeden samodzielny wydział farmaceutyczny, w Warszawie.

Prof. dr hab. Piotr Wroczyński

Miejsca związane z historią Wydziału Farmaceutycznego WUM

Obowiązkowe

1. Wydział Farmaceutyczny – patio im. Józefa Celińskiego (popiersie).
Józef Celiński (1778-1832) po uzyskaniu w roku 1797 stopnia podaptekarza, a kilka lat później prowizora farmacji, rozpoczął pracę zawodową w aptece Św. Krzyża w Warszawie. Następnie odbył studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Berlińskiego i otrzymał stopień aptekarza po złożeniu egzaminu końcowego. W roku 1808 Celiński został powołany do Najwyższej Dyrekcji Lekarskiej Księstwa Warszawskiego, na stanowisko asesora farmacji. Na Wydziale Akademicko-Lekarskim Celiński został mianowany profesorem chemii oraz zastępcą profesora farmacji i oba te przedmioty wykładał. Celiński posiadał głęboką wiedzę farmaceutyczną. Wykłady zarówno ze strony teoretycznej, jak i praktycznej, prowadził na bardzo wysokim poziomie.
2. Wystawa z okazji 100-lecia Wydziału, 1 piętro Centrum Biblioteczno-Informacyjnego, Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, ul. Żwirki i Wigury 63. Wystawa jest dostępna niezależnie od godzin otwarcia Muzeum. Zwiedzanie możliwe jest od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00-18.00, a w soboty w godzinach 8.00-14.00.

-
3. Grób Władysława Mazurkiewicza (Cmentarz „Stare Powązki”, kwatery C, rząd 10, miejsce 1, wejście bramą V od ul. Tatarskiej, obok kwatery 118) – pierwszy dziekan Wydziału Farmaceutycznego, urodził się 23 września 1871 r. w Kamieniu na Wołyniu. Od 1916 r. kierował Katedrą Farmakognozji Studium Farmaceutycznego Uniwersytetu Warszawskiego, a rok później współtworzył nowy Wydział Lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, pełniąc funkcję dziekana. Był aktywny także poza murami uczelni – działał w Najwyższej Radzie Zdrowia, a przez wiele lat przewodniczył Państwowej Komisji Farmakopei. Z biegiem lat jego rola w polskim środowisku akademickim stawała się coraz większa. W 1919 r. został profesorem zwyczajnym farmakognozji, w 1922 r. botaniki lekarskiej, a wkrótce potem stanął na czele Katedry i Zakładu Farmakognozji i Botaniki Lekarskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Dwukrotnie powierzano mu dziekanat Wydziału Farmaceutycznego, którego był głównym reformatorem. To on doprowadził do powstania pierwszego w Polsce samodzielnego Wydziału Farmaceutycznego i został jego pierwszym dziekanem.

Władysław Mazurkiewicz w 1928 r.
Fot. pl.wikipedia.org

WARSZAWSKIE ŚLADY POWSTANIA STYCZNIOWEGO 1863-1864

22 stycznia 2026 r. minęła 163. rocznica wybuchu Powstania Styczniowego. Bezpośrednią przyczyną był przymusowy pobór do wojska rosyjskiego (branka), przeprowadzony w nocy z 14 na 15 stycznia 1863 r. w Warszawie, zarządzony przez Aleksandra Wielopolskiego, by wyprzedzić wybuch powstania i rozbić organizacje spiskowe.

Powstanie 1863-1864 było najdłuższym trwającym zrywem niepodległościowym w epoce porzoborowej przeciw Rosji (trwało 19 miesięcy). Dyktatorami Powstania byli kolejno: Ludwik Mierosławski, Marian Langiewicz i Romuald Traugutt.

Z uwagi na ogromną przewagę liczebną wroga oraz brak regularnej armii, Powstanie Styczniowe było wojną partyzancką, w której stoczono około 1200 potyczek. Ze względu na dwudziestotysięczny garnizon rosyjski w Cytadeli Warszawskiej, w mieście nie podjęto otwartej walki, aby uniknąć masakry mieszkańców.

Warszawa była siedzibą tajnego Rządu Narodowego (jego pierwszym premierem był Stefan Bobrowski), centrum administracji, miejscem produkcji broni, prasy powstańczej oraz aktywnej, powstańczej konspiracji.

W celu upamiętnienia 163. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego, Klub PTTK „Varsovia” proponuje wycieczkę po Warszawie śladami Powstania 1863-1864.

WYKAZ OBIEKTÓW DO ZWIEDZANIA

1. Ul. Nowy Świat 67/69 – Pałac Zamojskich

a/ miejsce wydania Manifestu do Powstania Styczniowego 22 stycznia 1863 r. przez Komitet Centralny Narodowy (późniejszy Tymczasowy Rząd Narodowy). Manifest opublikowano w nr 6 tajnego pisma „Ruch”.

b/ tablica na ścianie Pałacu upamiętniająca nieudany zamach na namiestnika carskiego Fiodora Berga w dniu 19 września 1863 r.

2. Ul. Traugutta 3/5

Tablica informacyjna zawierająca podstawowe dane o patronie ulicy, której tekst głosi: „Romuald Traugutt (1826-1864) – generał, dyktator Powstania Styczniowego, członek polskiego rządu powstańczego, stracony przez władze carskie na stokach Cytadeli Warszawskiej”.

3. Pl. Piłsudskiego – Grób Nieznanego Żołnierza

W 2023 r. odsłonięto tablicę upamiętniającą bitwę pod Węgrowem, stoczoną 3 lutego 1863 r. Bitwa ta jest uznawana za jedno z największych starć Powstania Styczniowego z wojskami rosyjskimi. Batalia przeszła do historii oręża polskiego i jest określana mianem „polskich Termopil”.

4. Pl. Bankowy 1/róg ul. Elektorальной – w XIX w. siedziba Giełdy i Banku Polskiego

9 czerwca 1863 r. powstańcy pod dowództwem Aleksandra Waszkowskiego (późniejszego naczelnika Warszawy w czasie Powstania) przejęli znajdującą się w skarbcu Banku Polskiego Kasę Główną Królestwa Polskiego. Środki finansowe wzięto na potrzeby Powstania, pieniądze te zasyliły skarb Rządu Narodowego.

Fot. Muzeum Narodowe w Warszawie
(aut. – Karol Beyer)

5. Ul. Senatorska 31 – Kościół Św. Antoniego Padewskiego

W latach 1863-1864 było to miejsce tajnych spotkań konspiracyjnych oraz nabożeństw patriotycznych.

Istotną funkcję religijno-patriotyczną podczas Powstania Styczniowego pełnił także Kościół Św. Anny przy Krakowskim Przedmieściu, gdzie m.in. odprawiano manifestacyjnie nabożeństwa za Ojczyznę i poległych.

6. Wybrzeże Gdyńskie – Cytadela Warszawska (Brama Straceń)

Wschodnia brama (tzw. Wrota Iwanowskie) to miejsce, gdzie Rosjanie wykonywali egzekucje na więźniach politycznych, w tym na Powstańcach Styczniowych.

7. Ul. Skazańców 25 – X pawilon Cytadeli Warszawskiej (obecnie siedziba Oddziału Muzeum Niepodległości)

Od 1834 r. obiekt pełnił funkcję Centralnego Więzienia Śledczego dla więźniów politycznych. Kilkuset więźniów stracono na stokach twierdzy, tysiące wywieziono stąd na katorgę bądź zesłanie syberyjskie, w tym m.in. uczestników Powstania Styczniowego. Przed budynkiem X Pawilonu znajdują się odsłonięte w 2015 r. popiersia pięciu członków Rządu Narodowego, którzy w 1864 r. zostali skazani na karę śmierci przez władze rosyjskie: Romualda Traugutta, Rafała Krajewskiego, Józefa Toczyskiego, Romana Żulińskiego i Jana Jeziorańskiego.

8. Ulica Gwardii 4 (Cytadela Warszawska) – siedziba Muzeum Wojska Polskiego

W 2023 r. obok głównego gmachu Muzeum odsłonięto tablicę upamiętniającą uczestników Powstania Styczniowego.

9. Ul. Zakroczymska – obok Fortu Legionów (na terenie Parku im. Romualda Traugutta)

Krzyż i dwa głazy upamiętniające egzekucję, której dokonano 5 sierpnia 1864 r., podczas której powieszono Romualda Traugutta wraz z czterema innymi członkami Rządu Narodowego.

10. Ul. Powązkowska 43 /45 – Cmentarz Wojskowy

Na cmentarzu znajduje się specjalna kwatera Powstańców Styczniowych z 1863-1864, często określana jako „Bohaterom Powstania 1863 r.” (kwatery C-13).

W 1934 r. w tym miejscu uroczystie pochowano 45 trumien z ekshumowanymi szczątkami weteranów z różnych grobów. Po 1937 r. na ścianie kwatery weteranów Powstania Styczniowego umieszczono 205 brązowych tabliczek z nazwiskami Powstańców zmarłych w ostatnich latach na terenie Polski.

Powstańcy Styczniowi pochowani są również na Cmentarzu „Stare Powązki”

(ul. Powązkowska 14), Cmentarzu Żydowskim (ul. Okopowa 49/51) oraz Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim (ul. Młynarska 54/58).

Fot. ze strony histmag.org

11. Plac Weteranów 1863 r.

Znajduje się na terenie Starej Pragi i położony jest u zbiegu Al. Solidarności i ul. Sierakowskiego, w pobliżu Katedry Św. Floriana. Nazwa Placu upamiętnia uczestników Powstania Styczniowego.

12. Ul. Floriańska 2 /róg Jagiellońskiej – Kuria Warszawsko-Praska

Tablica pamiątkowa wmurowana w 1983 r. w ścianę budynku, informująca, że w tym domu w latach 1924-1939 mieściło się Schronisko Weteranów Powstania 1863 r. Budynek zapewniał weteranom godne warunki życia i był ważnym symbolem patriotyzmu w II Rzeczypospolitej.

Fot. ze strony zabytek.pl

13. Okolice dawnego Dworca Petersburskiego – to rejon dzisiejszego Pl. Wileńskiego, czyli ulice: Wileńska, Targowa i Inżynierska.

a/ w latach 1863-1864 był to teren intensywnych działań konspiracyjnych z uwagi na możliwość przetransportowania ludzi, różnych materiałów oraz przemytu broni

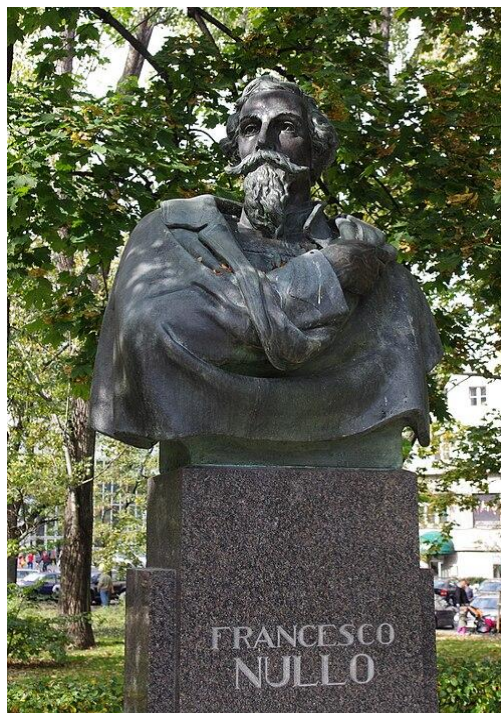
b/ po 1863 r. dawny Dworzec Kolei Warszawsko-Petersburskiej był miejscem wywózki Powstańców Styczniowych na Sybir

Fot. ze strony pl.wikipedia.org

14. Ul. Frascati – Skwer Batalionu AK „Miłosz” (Śródmieście)

Pomnik Francesca Nullo (1826-1863), upamiętniający włoskiego garibaldczyka i generała Powstania Styczniowego, który zginął 5 maja 1863 r. podczas bitwy pod Krzykawką k/Olkusza.

Fot. ze strony pl.wikipedia.org

15. Aleja Kasztanowa biegnąca wzdłuż ul. Jeżewskiego (około 100 m od ulicy Rosoła) – Ursynów (osiedle Natolin)

Zabytkowy krzyż drewniany z Powstania Styczniowego. Na przytwierdzonej do krzyża drewnianej tabliczce jest wyryta data „1864”. W okresie Powstania mieszkańcy okolicznych wsi wspierali ten zryw patriotyczny. Spotykały ich za to represje ze strony władz carskich.

Krzyż został ufundowany w 1864 r. przez małżeństwo Karniewskich w podzięce za uniknięcie zsyłki na Sybir.

16. W okolicach Warszawy – główne starcia i wydarzenia obejmowały:

a/ Puszcę Kampinoską – która w 1863 r. stanowiła kluczowy punkt zborny i bazę partyzancką dla uciekinierów z Warszawy przed branką.

Jednym z najważniejszych starć w rejonie była bitwa pod Budą Zaborowską (dzisiejszy Zaborów Leśny, pow. zachodnio-warszawski) w dniu 14 kwietnia roku 1863, gdzie oddział „Dzieci Warszawy”, pod dowództwem mjr. Walerego Remiszewskiego, walczył z przeważającymi siłami rosyjskimi. Upamiętnieniem tej bitwy jest żeliwny krzyż stojący na mogile powstańców 1863 r. oraz pamiątkowy kamień w Zaborowie Leśnym.

Fot. Daniel Wolborski

b/ Lasy Chojnowskie – w 1863 r. stanowiły istotny teren konspiracyjny i operacyjny dla polskich oddziałów partyzanckich działających w okolicach Warszawy. Jedną z większych potyczek była m.in. bitwa pod Chojnowem (w pobliżu Piaseczna) 19 maja 1863 r., w której polskimi oddziałami powstańczymi dowodził mjr Władysław Kononowicz.

Pamięć o tym zrywie powstańczym jest upamiętniona poprzez pomnik i tablice na Cmentarzu Parafialnym w Piasecznie przy ul. Kościuszki 44 (kw. VII).

Upamiętnieniem walk w pow. piaseczyńskim jest także pomnik-mogiła zbiorowa Powstańców Styczniowych 1863 r. (wzniesiony w 1963 r.) w Cieciszewie (gm. Konstancin-Jeziorna), znajdujący się na skrzyżowaniu ulic Grzybowskiej i Podlaskiej.

c/ Lasy Otwockie – w 1863 r. były terenem intensywnych działań partyzanckich, wykorzystywanych do potyczek i unikania otwartej walki z Rosjanami.

Najważniejszym wydarzeniem była m.in. bitwa pod Glinianką w dniu 3 marca 1863 r., gdzie oddział płk. Siemomysława Kuczyka walczył z Kozakami.

Mogiła poległych w bitwie Powstańców znajduje się w starej części cmentarza parafialnego w Wiązownej (ul. Duchnowskiej 25). Na mogile umieszczony jest krzyż żeliwny, a na nim metalowa tabliczka z napisem „Mogiła Powstańców 1863 r.”.

Kończąc artykuł, jako ciekawostkę można podać, że ostatnim, stuletnim weteranem Powstania Styczniowego był Feliks Barczuk (1846-1946), który zmarł 9 marca w roku 1946 i został pochowany w Kosowie Lackim pow. sokołowski. Podczas II wojny światowej, mimo podeszłego wieku, jako ppor. „Piaś” walczył w szeregach Armii Krajowej w służbie informacyjno-wywiadowczej AK.

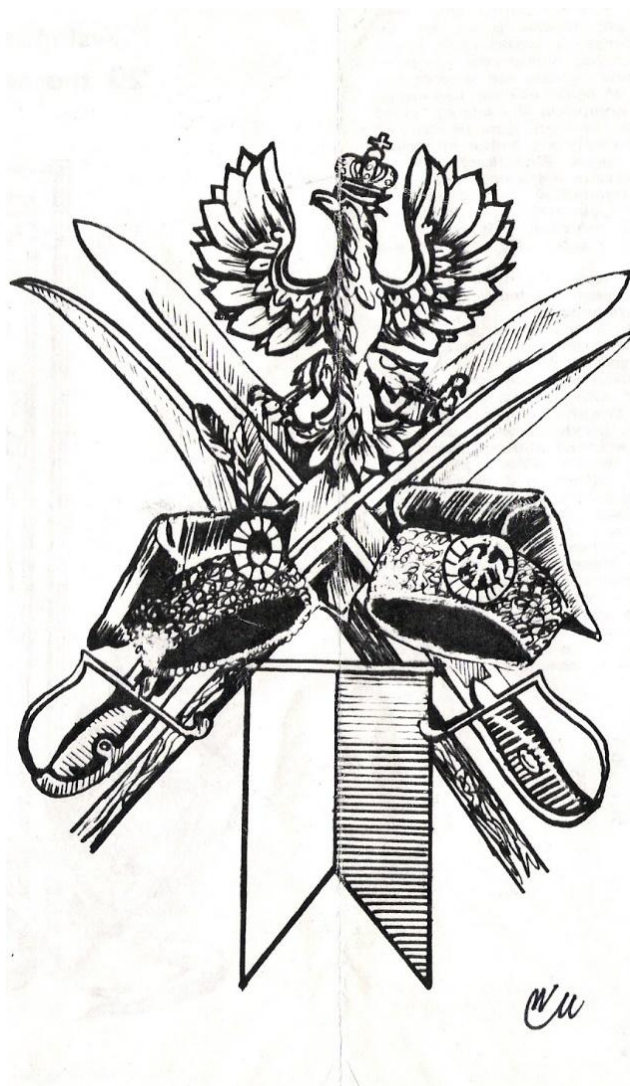
Powstańcze struktury konspiracyjne z okresu 1863-1864 są uważane za bezpośredni wzór dla Polskiego Państwa Podziemnego w czasie II wojny światowej.

TRASA WYCIECZKI

(przejścia piesze + przejazdy komunikacją miejską)

1. Zbiórka – ul. Nowy Świat/róg ul. Świętokrzyskiej – **obiekt nr 1**
2. Spacer ul. Nowy Świat, ul. Krakowskie Przedmieście do ul. Traugutta – **obiekt nr 2**
3. Spacer ul. Traugutta, Pl. Małachowskiego do Pl. Piłsudskiego – **obiekt nr 3**
4. Przejście przez Ogród Saski do Pl. Bankowego – **obiekt nr 4**
5. Spacer z Pl. Bankowego na ul. Senatorską – **obiekt nr 5**
6. Przejście ul. Senatorską na Pl. Bankowy do stacji metra M-1 „Ratusz Arsenal” i przejazd metrem do stacji „Pl. Wilsona”, następnie z Pl. Wilsona przejazd autobusem nr 185 na ul. Wybrzeże Gdyńskie, do przystanku „Cytadela” – **obiekty nr 6, 7, 8**
7. Spacer ul. Wybrzeże Gdyńskie (Wisłostrada), ul. Wenedów do ul. Zakroczymskiej – **obiekt nr 9**
8. Spacer ul. Zakroczymską, ul. Konwiktorską, ul. Muranowską do ul. Gen. Andersa. Następnie tramwajem nr 15 przejazd z przystanku „Muranowska” do przystanku „Pl. Wilsona”. Potem przejazd autobusem nr 122 z przystanku „Plac Wilsona” do przystanku „Powązki–Cmentarz Wojskowy” przy ul. Powązkowskiej – **obiekt nr 10**
9. Przejazd na Pragę, z ul. Powązkowskiej – przystanek „Powązki–Cmentarz Wojskowy”, przejazd autobusem nr 122 do przystanku „Pl. Wilsona”. Następnie metrem M-1 przejazd do przystanku „Ratusz–Arsenal”. Potem tramwajem nr 4, 13, 20, 23 lub 26 przejazd do przystanku „Park Praski” – **obiekt numer 11**
10. Spacer ul. Floriańską do ul. Jagiellońskiej – **obiekt nr 12**

-
11. Spacer ul. Jagiellońską, a następnie Al. Solidarności do Pl. Wileńskiego – **obiekt nr 13**
 12. Przejazd metrem M-2 do Śródmieścia, przystanek „Świętokrzyska–Uniwersytet”. Następnie z ul. Nowy Świat, przystanek „Ordynacka”, przejazd autobusem nr 116, 180, 503 do przystanku „Pl. Trzech Krzyży”. Potem spacer ul. Wiejską, ul. Frascati – **obiekt nr 14**

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Prezentujemy zestaw medali pamiątkowych
„ARMIA KRAJOWA W MEDALIERSTWIE”
ze zbiorów Marii Alicji Zawadzkiej

Kompozycja alegoryczna „ARMIA KRAJOWA 1939-1945”

GEN. AUGUST EMIL FIEKDORF „NIL”
NIEWINNIE STRACONY W WARSZAWIE 1945-1956

9. PUŁK PIECHOTY ARMII KRAJOWEJ ZIEMI ZAMOJSKIEJ 1939-1944

27. WOŁYŃSKA DYWIZJA ARMII KRAJOWEJ 1944

ARMIA KRAJOWA – BATALION „ZOSKA”.

Oddział Stołeczny PTTK im. Aleksandra Janowskiego
Warszawa ul. Mikołaja Kopernika 30 lok. 523
00-336 Warszawa